

WIELOKROTNIE KARANI RECYDYWIŚCI W WIEKU 26-35 LAT W ŚWIETLE BADAŃ KRYMINOLOGICZNYCH

Zakład Kryminologii INP PAN od wielu lat prowadzi systematyczne badania dotyczące recydywistów wielokrotnie karanych. Badaniami tymi objęto dotychczas — poza kilkoma populacjami nieletnich recydywistów — 100 młodocianych recydywistów (17—20-letnich), 100 recydywistów w wieku 21—25 lat, a ostatnio 220 recydywistów w wieku 26—35 lat. W badaniach młodocianych i młodych (21—25-letnich) recydywistów została w całej pełni zweryfikowana hipoteza, że wielokrotnie karani recydywiści rekrutują się z reguły spośród osobników nieprzystosowanych społecznie począwszy od dzieciństwa, u których przestępczość (popelnianie kradzieży) datuje się już od okresu nieletniości.

100 badanych w latach 1957/1958 młodocianych recydywistów (średni wiek około 20 lat) stanowiło populację więźniów recydywistów, spośród których było wówczas karanych po ukończeniu 17 lat: 2 razy — 52 %, 3 razy — 25 % oraz 4 i więcej razy — 23%. Badania szczegółowe ujawniły, iż tylko 9% spośród ogółu tych młodocianych recydywistów nie popełniało przestępstw (kradzieży) w okresie nieletniości, że 80% miało sprawy w sądzie dla nieletnich (przy czym 68% miało sprawy w związku z dokonaniem co najmniej 2 kradzieży) L

Badania 100 recydywistów w wieku 21—25 lat (średni wiek 23; 6 lat), prowadzone w więzieniach w Warszawie w latach 1961/1962, dotyczyły recydywistów, spośród których 44% było karanych 3 razy, 21 % — 4 razy i 35 % — 5 i więcej razy. W szczegółowych badaniach, którymi objęto 60 kilkakrotnie karanych recydywistów z tej populacji, ustalono, że 70% należy do kategorii osobników, u których przestępczość

¹ Zaznaczyć należy, że do badań kwalifikowano bez żadnej selekcji młodocianych więźniów skazanych po ukończeniu 17 lat co najmniej po raz drugi i przebywających w więzieniu co najmniej drugi raz, którzy mieszkali w Warszawie lub w miejscowościach w pobliżu Warszawy i posiadali co najmniej jedno z rodziców. Por. S. Szelhaus, Z. Straszewicz: *Młodociani recydywiści*, „Archiwum Kryminologii”, T. I, 1960; oraz S. Szelhaus: *Przestępczość 100 młodocianych recydywistów, w okresie od 18 r. ż. do ukończenia 25—28 lat (wyniki badań kat amnestycznych)*, „Archiwum Kryminologii”, T. III, 1965.

datuje się od okresu nieletniości; zaznaczyć poza tym należy, iż jedynie 20 % spośród 100 młodych recydywistów miało po ukończeniu 17 lat pierwszą sprawę w wieku 21 lat i powyżej, natomiast aż 57% — w wieku 17—18 lat².

Problem nieprzystosowania społecznego młodocianych i młodych recydywistów już w okresie dzieciństwa ujawnił się jednak w całej pełni nie tylko w odniesieniu do tych recydywistów, którzy często popełniali kradzieże w okresie nieletniości, ale z reguły i w przypadkach tych recydywistów, u których nie stwierdzono przestępczości w tym okresie. Ujawniło się zarazem zagadnienie alkoholizmu zarówno już u 17—20-letnich, jak i 21—25-letnich recydywistów jako kwestia o zasadniczym znaczeniu nie tylko w etiologii wielu dokonywanych przez nich przestępstw, ale i jako czynnika powodującego stałe pogłębianie się całego procesu wykołejania się społecznego tych osobników.

Zbadanie, czy uzyskane w odniesieniu do młodocianych i młodych recydywistów wyniki znajdują potwierdzenie w badaniach wielokrotnych recydywistów, będących już w wieku 26—35 lat, wydawało się ważne nie tylko z teoretycznego punktu widzenia, ale i ze względu na społeczne znaczenie szczególnie dużego nasilenia recydywy w tych rocznikach wieku. Ustalenie, od kiedy datuje się przestępczość recydywistów będących w wieku 26—35 lat, jak licznie reprezentowani są wśród nich osobnicy nieprzystosowani społecznie już począwszy od dzieciństwa oraz osobnicy z zaburzeniami osobowości, jaki odsetek stanowią recydywiści o stosunkowo późnym początku przestępczości, w jakich rozmiarach występuje alkoholizm i w jakim stopniu przyczynia się on do przestępczości wielokrotnie karanych recydywistów — wszystko to ma istotne znaczenie przy rozpatrywaniu całokształtu zagadnienia wielokrotnej recydywy zarówno z punktu widzenia stosowania we właściwym czasie odpowiednich środków profilaktycznych wchodzących w zakres określonych zadań polityki społecznej, jak i stosowania w okresie późniejszym racjonalnych sankcji karnych.

Omawianą w niniejszej pracy populację 220 wielokrotnie karanych recydywistów w wieku 26—35 lat uzyskano w badaniach prowadzonych przez Zakład Kryminologii w okresie około 2 lat (1965 — 1966) w Centralnym Więzieniu w Warszawie, przy czym zasadniczym kryterium doboru poszczególnych przypadków do badań były: co najmniej 4 skazania oraz co najmniej czwarty pobyt w więzieniu, zamieszkiwanie na terenie Warszawy lub województwa warszawskiego oraz posiadanie naj-

² Kryterium doboru przypadków do badań były co najmniej 2 kary sądowe i co najmniej trzeci pobyt w więzieniu, zamieszkiwanie w Warszawie lub w pobliskich miejscowościach oraz posiadanie członków najbliższej rodziny. W 2 więzieniach w Warszawie w okresie roku było 259 recydywistów w wieku 21—25 lat, odpowiadających wymienionym kryteriom. Po sprawdzeniu w sądach dla nieletnich okazało się, iż spośród tych recydywistów aż 152 (59%) miało sprawy karne w okresie nieletniości (z reguły o kradzieże). W związku z tym recydywistów tych nie objęto szczegółowymi badaniami, gdyż populacja ta była analogiczna do poprzednio badanych 100 młodocianych recydywistów, spośród których zaledwie 9 % nie popełniało wielokrotnych kradzieży przed ukończeniem 17 lat. W odniesieniu do pozostałych szczegółowo badanych recydywistów w wieku 21—25 lat stwierdzono, że tylko 30% stanowią wśród nich tacy recydywiści, co do których nie zdołano ustalić, iż zaczęli oni popełniać kradzieże w okresie nieletniości. Por. S. Batawia: *Młodociani i młodzi recydywiści w świetle badań kryminologicznych*, „Archiwum Kryminologii”, T. III, 1965, s. 14.

bliższej rodziny (z reguły matki lub ojca), która mogłaby udzielić o badanych szczegółowych informacji.

Ponieważ w wymienionym okresie czasu na sporządzonych listach więźniów recydywistów w wieku 26—35 lat skazanych co najmniej 4 razy i co najmniej czwarty raz przebywających w więzieniu figurowało aż 440 więźniów z terenu Warszawy i województwa warszawskiego, a Wszystkich niepodobna było objąć szczegółowymi badaniami, starano się w tych badaniach uwzględnić zwłaszcza takich więźniów, którzy byli sprawcami najbardziej typowych dla recydywistów przestępstw (przeciwko mieniu, władzom i urzędom oraz zdrowiu). Starano się poza tym, aby kwalifikować do badań szczegółowych wszystkie przypadki, w których figurowały skazania za rozbój. Niepomijanie żadnego w zasadzie wielokrotnego recydywisty, będącego również sprawcą rozboju, podyktowane zostało naczelną dyrektywą, aby uwzględnić wszystkie przypadki recydywy z poważniejszą przestępczością.

Przeszkodą w przestrzeganiu zasady kolejnego dobierania przypadków do badań według powyższych kryteriów był zbyt krótki pobyt w więzieniu niektórych kwalifikujących się do badań recydywistów, którzy zostali szybko odesłani do innych więzień.

W związku z tymi zastrzeżeniami uzyskany materiał nie jest w pełni reprezentatywny dla tej kategorii recydywistów, którzy przebywali w okresie 2 lat w Centralnym Więzieniu w Warszawie.

Badania szczegółowe przerwano wówczas, gdy zbadano połowę spośród ogółu wielokrotnie karanych recydywistów, figurujących na wykazach sporządzonych według wymienionych kryteriów.

Praca niniejsza zawiera wyniki badań dotyczące 440 recydywistów, oparte na danych z rejestru skazanych Ministerstwa Sprawiedliwości i rejestru Centralnego Zarządu Więziennictwa oraz wyniki szczegółowych badań kryminologicznych 220 spośród tych recydywistów, przy czym część I opracowana przez S. Szelhausa omawia głównie problematykę przestępczości, z wyodrębnieniem różnych kategorii recydywistów, część II zaś opracowana przez Z. Ostrihanską poświęcona jest wszechstronnej analizie kryminologicznej materiału z podziałem badanych recydywistów na „wczesnych”, którzy mieli pierwsze sprawy w sądzie powszechnym w wieku poniżej 21 lat (w większości w wieku 17—18 lat), oraz „późnych”, u których pierwsze sprawy sądowe datują się co najmniej od wieku 21 lat. Ta właśnie kategoria wielokrotnych recydywistów o stosunkowo późnym początku przestępczości — w odróżnieniu od dotychczas badanych niejednokrotnie karanych recydywistów 17—25-letnich, u których początek przestępczości jest z reguły bardzo wczesny — jest głównym tematem pracy Z. Ostrihanskiej. Kwestia bowiem, jakimi czynnikami jest uwarunkowana wielokrotna recydywa, której początek datuje się dopiero po ukończeniu dwudziestu kilku lat, jest tematem szczególnie interesującym, który dotychczas nie był przedmiotem systematycznych badań.

W badaniach 220 recydywistów brali udział: dr Z. Ostrihanska, dr S. Szelhaus, mgr D. Wójcik i mgr M. Kieżun-Majewska oraz prof. dr S. Batawia.

Materiał uzyskany o 220 badanych wielokrotnych recydywistach poza wynikami badań psychologiczno-lekarskich obejmował: dane o karalności z Centralnego Rejestru Skazanych Ministerstwa Sprawiedliwości i z rejestru Centralnego Zarządu Więziennictwa, wyciągi z akt sądowych dotyczące zarówno poprzednich, jak i ostatniej sprawy (przeciętnie około 5 wyciągów w stosunku do jednego badanego), informacje o recydywistach z archiwalnych repertoriów sądów dla nieletnich (czy i ile spraw mieli przed ukończeniem 17 lat), informacje uzyskane o pracy badanych z zakładów, w których byli zatrudnieni (przeciętnie z około 3 miejsc pracy w każdym przypadku).